

Miroslav Kirin

PISMO, FOTOGRAFIJE

Kako da vas najbolje prikažem, pa ja ništa ne znam o vama, a ni vi o meni? Ili da kažem drukčije: o vama znam onoliko koliko ste vi o meni i mojima mogli naučiti.

Gledali ste naše fotografije, kao što ja sad gledam vaše.

Isto tako, neprestano griješim, padaju mi na pamet pogrešne riječi jer, vjerujte, ni uz najbolju volju ja vas ne mogu najbolje prikazati. Znam da to nije vaša krivnja, ali nešto me sili da vas prikažem u lošem svjetlu. Nema to veze s ideologijama, političkom ispravnošću, nagomilanim osjećajima.

Sve je jednostavno: ja vas ne poznajem i ne želim vas upoznati, iako vam pišem pismo u kojem vam nudim kratku povijest vaše obitelji putem fotografija koje ste mi, hotimice ili ne, ostavili. Nije li to, u najmanju ruku, čudno? Znam da ćete što prije željeti zaboraviti najgorči dio svog života i možda vam baš zato, tek toliko da vas podsjetim, pišem pismo. A možda ga i ne pošaljem. Bitno je tek to, da ga napišem. Pouzdano znam kako je ugodno prisjećati se; s vremenom tvrdoća ružnih događaja omekša, sentimentalni smo, a vlastitu nesreću više potiskujemo, možda je, na taj način, ufamo se, više i neće biti.

Možda je i razlog taj što volim pisati pisma, a još više ih primati (usput, hvala vam što ste mi spasili dio korespondencije, povremeno otvaram ta pisma što su ih miševi na tavanu izgrizli, i prisjećam se svih ljudi koje sam izgubio, ili koji su se tako promijenili da se to svodi na isto, još jednom vam hvala).

Ona žena, vaša rođakinja, koja živi negdje u Slavoniji, odnijela je samo knjige vašeg muža, nešto odjeće za vašu kćer, i neke neupotrebljive novčanice nepostojeće zemlje. Drugo joj nismo dali.

Ja sam utajio ovaj film. Dao sam ga razviti, i evo. Nižu se fotografije.

Seosko dvorište,

snijegom pokriveno, dječak, dvostruko viši, stoji pokraj djevojčice u bundi boje bijele kave koja rukama, uvučenim u ružičaste rukavice, drži najlonsku vreću, onu od kutinskog umjetnog gnojiva,

ispunjenu sijenom i na vrhu zavezanu špagom. Dječak na sebi ima tamnoplavi kaputić, crne hlače i žutu kapu, futaču. Dok se smješka, čini se kao da su mu obrazi na tom njegovu okruglom, ženskolikom licu, napudrani. Drvene ljestve, naslonjene na staju, s njihove desne strane vode do otvora u potkrovlju, gdje se suši sijeno. Iza brata i sestre drveni je kokošinjac, vratašca su otvorena, pred njima dvije kokoši, jedna bijela, a druga smeđa, utopljena u boju dasaka. Iza je stog slame, napola prekriven snijegom. U kutu dvorišta naslagane su limene bačve, i ambalaža za pivo, povrh jedne od njih. Vratili su se, ili će tek krenuti na sanjkanje. A ovako se sanjka: sjedne se na vreću, rukama uhvati za njezin vrh i nogama otisne niz brijeg. Vreća će se vjerojatno okretati, a sanjkač će se, i višestruko, okretati i, uz mješavinu vriskova i smijeha, na kraju prevrnuti. A takvo nešto vidi se na sljedećoj fotografiji na kojoj su

Žena, djevojčica i pas

zastali u podnožju dva osniježena brijega, djevojčica drži vreću za sanjkanje, a drugom rukom gladi psa, bernardinca. Vidi ga, majko, dlaka mu se smrzava, reče. Njezina majka, odjevena u crvenu bundu i sive hlače, također drži vreću za sanjkanje, čuje, ne čuje svoju kćer, pozornost joj je usmjerena na nepoznatog fotografa, njezina sina? muža? Iza njih zavija puteljak kojim, ljeti, djed i baka voze kola puna sijena. No pusto je sad. Ljeto će doći, a možda i neće. Treba pričekati. No s čekanjem istječe i nada. Put nestaje iza zavoja, u ogoljenom šumarku. Iznad puta drvena ograda, poput mreže ukrućene na zimskom povjetarcu, presijeca brijeg. Nema sunca na ovoj fotografiji, a i svjetlost kao da polako iščezava; roje se pepeljaste čestice zraka, spušta neprozirnost, utihnjuju glasovi, a nigdje, nigdje u tom snijegu nema tragova, pa kako su onda, molim vas, dospjele onamo, ta mlada žena i njezina kći?

Djevojčica

se smjestila u lijevi kut fotografije, s čizmama duboko u snijegu, visoko uzdignutih ruku doziva psa koji se, pretvoren u jedva prepoznatljivu figuricu, patuljasta psa, kepeca, mravca, javlja piskutavim glasićem (toliko je sitan na toj fotografiji da je nezamislivo da može zalajati snažno, poput pravog bernardinca). Djevojčica, pas i mlado stablo (slobodno imenujte čega) tvore trokut čiju najdužu stranicu čini upravo udaljenost između djevojčice i stabalca (dvaput višeg od djevojčice). Ona zapravo ne doziva psa, to se nikako ne može sa sigurnošću tvrditi, digla je ruke i zagledala se preko ograde nalik notnom crtovlju, one koja presijeca brijeg, u niz kuća zastrtih gustom mrežom isprepletenih grana šljivika. Iznad fotografove glave (gornji, lijevi kut fotografije) njišu se snijegom osute grančice. Neće se doznati čija je kuća na brijegu.

Travnjak, snježnjak,

ili cvijetnjak, ovisno o sezoni, ma uvijek bi ga prepoznao, tu osamljenu, račvastu jabuku, zlatni delišes, i sad, osutu snijegom, bez svojih žutih pjegavki, pa drvenu ogradu iza nje (koju sam baš to, prethodno ljeto, prebojio pregorjelim automobilskim uljem), susjedovu šupu, gusti splet grana zlatnog delišesa i susjedovih jabuka, sve to i ono što se, ispod snijega, ne vidi, sve to bih, u bilo kojem obliku, i pod bilo kojim okolnostima, prepoznao.

Polu prozora, bicikla, četvrtina kuće i cijeli pas, svijen

uz rub kuće zacijelo su se fotografu činili dostatnim razlogom za snimanje. Meni se ipak ne čini tako; u desnom je kutu jabuka, koju je fotoaparata obogaljio, prikazavši ju kao skup odrezanih grana pretrpanih snijegom, figura psa krajnje je nejasna, njegove šare isprane i, tko ne zna, vjerovao bi kako je riječ o neobičnoj mješavini vuka i mladog teleta, vide se i dvije njegove bljedunjave raskrečene noge, glava se pak spojila sa stražnjim dijelom njegova tijela, i nestala. Na prozoru, s podignutim roletama (samo se vidi nekoliko rebrenica na desnom prozoru), nitko se ne pojavljuje, i neće. Pada mi na pamet još nešto: fotograf se ne usuđuje snimiti cijelu moju kuću, već njezine fragmente, a oni su, zbog svoje prirode, lako zamjenjivi, te se tako lako mogu pripisati bilo kojoj drugoj kući, ne mojoj. Reći će taj fotograf, jednom upitan: Ne, nije to vaša kuća. I imat će pravo, ti obogaljeni fragmenti doista nisu naša kuća.

Kuća u Gupčevoj ulici, prljave breskvaste boje,

strši u zimskom pejzažu, na mjestu gdje naša ulica izbija na Gupčevu ulicu, tamo, prekoputa je. I to je jedini događaj. Nitko ne prolazi našom ulicom (slabašan trag kotača u snijegu to opovrgava, pa ipak), i nitko ne prolazi Gupčevom. Naš fotograf ne može krivotvoriti stvarnost: ona se ogoljuje tu, pred njim, u nedostatku prolaznika, slabašnoj količini svjetla što ulazi u fotografiju. Zatamnjuje se: snop jabukinih grana prodire s lijeve strane, s desne se, na samom kraju naše ulice, izvija visoka tamna jela. Između njih stišće se velika kuća boje breskve (pet prozora na prvom katu, isto toliko u prizemlju, i kao da, od svih napuštena, želi iščeznuti, stopiti se sa snijegom. Sljedeće godine, na ljeto, ta će negdanja gospodska kuća poslužiti kao sjenik; kroz njezine prozore na ulicu će ispadati sijeno.

Bernardinac

je uhvaćen u nezgodnom trenutku: napušta scenu, to jest travnjak (snježnjak), vuče se, poniknute glave, uz sam rub kuće, još malo i otići će, kroz poluodškrinuta vratašca od okaste žičane mreže,

izvan vidokruga omeđena drvenom ogradom. Ničeg drugog tu nema: snijeg je utaban, mnogo se hodalo po njemu (otac, majka, djevojčica, dječak, pas), a kotač od bicikla tu je tek da ukaže na uskraćeno zadovoljstvo djevojčice: vožnju biciklom po našoj maloj ulici.

Prozor

se vidi u cijelosti, s istim rasporedom (jedna dokraja podignuta roleta, druga ne). Sada je već jasno: sve su te fotografije na travnjaku (snježnjaku) naše kuće snimljene istog dana. Točan se nadnevak rasporedio negdje između zime 1991. i zime 1994. Djevojčica je zastala ispod lijevog prozora, u sfumatu se jedna njezina ružičasta rukavica pretvara u rep rajске ptice koja je, ako se želi slijediti logika te priče, glavu izgubila u rukavu djevojčičine bunde. Druga rukavica (rep) gladi bernardinca koji se zagledao u snijeg. Djevojčica pak gleda fotografa, a za tu se ulogu ovaj put natječu njezin brat i majka. Oca smo poslali u grad, poslom. Ispod prozora su, dakako, poni bicikl i jedna novotarija - kanta za smeće, prislonjena uza zid, na njoj gruda snijega

Iznenadenje

nastaje na sljedećoj fotografiji. Ona, naime, dokumentira istinski užas stvarnog života. Sudionici su i dalje isti, isto je vrijeme i mjesto radnje, snježnjak, kojeg napola dijeli niska drvena ograda, a tu je i djevojčica s rajskim repom, a ne rukama. Međutim, ne možemo se oteti dojmu kako u svemu tome nešto ne štima. Pokraj djevojčice, naime, okrenuta leđima, stoji krupna muška figura, i to ne bi bilo ništa neobično da ta figura, da taj muškarac nije - bezglav. Ne ulazeći u to je li bezglav od rođenja, ili mu je glavu uskratio aljkavi fotograf, komu je, očigledno, važnije bilo da se u kadru nađe djevojčica, ne može se zanijekati osjećaj nelagode koji cijelu fotografiju boji bolesnim žutilom: snijeg je požutio, a djevojčica, spuštenu pogleda i šireći ruke, nastoji pobjeći iz vidokruga bezglavog muškarca. Iako joj se lice ne ledi od užasa, nikako ne treba zanemariti snažni strah koji potresa njezino obundano dječje tijelo, a koji je zapravo oku promatrača sasvim nevidljiv, kao da ga nema. Ispunjen tim istim strahom, u donjem se, desnom kutu fotografije šćućurio snješko; vide se tek njegov trbušćić, dva ugljena dugmeta i ručica. Ako bude imao sreće, uteći će.

Snješko

pravilna i njegovana mrkvasta nosa, s jednim crnim okom, viđenim iz profila, nizom od šest dugmadi na svom kaputu od krzna polarnog medvjeda, limenim lončićem na glavi, itd., taj je, dakle, snješko zavitlao metlicom, podigao ju uvis, da bi pozdravio donedavno obezglavljenog

muškarca. Sad je bjelodano: pa to je djevojčičin brat, s rukama u žutim, radničkim rukavicama, ne znaju što bi te ruke, mlohavo vise, zaokružuju njegovo trapavo pubertetsko tijelo, u crnim je hlačama i narančasto-crnoj jakni, nikakvo čudovište, obezglavljena nakaza ili takvo što, tek dječak guste crne kose koja mu pada na čelo, i s očima koje kao da se čude: kamo je otišla moja sestrica-crvenkapica?

Ponovno fragment kuće,

ovaj put velika vanjska vrata koja gledaju na cestu i, jedna, ništa ne vide, ništa ne prepoznaju. Lijepa su to vrata, sastavljena od dva dijela. Prvi dio: niz prozorčića, 30x30, drvenih okvira ispunjenih mliječnim staklom, radi zaštite golog sadržaja unutrašnjosti kuće, spojeni su u cjelinu koja nalikuje trima ostakljenim ljestvama. Drugi dio: obična ulazna vrata s jednim uzdužnim mutnim staklom koje u kuću pripušta svjetlost, vjerojatno hrastovina iz viduševačke šume. Na samim vratima, oslonjena rukom o bijeli zid, stoji djevojčica od kojih sedam-osam godina. Na noge je navukla mamine smeđe špičaste čizmice, oko vrata joj obješena mamina smeđa kožna torba s predugim remenom (torba dodiruje vrh čizmice). Na sebi ima svijetloplavu majicu s raskopčanim kragnama i sivomaslinaste hlače (ne bi nas začudilo da su očeve). Napućila je usta, oči šaraju u svim mogućim smjerovima, križ-kraž, pogodi kamo gledam.

Istina, neskrivena

i opaka dolazi u posljednjoj fotografiji. Sve je isto kao u prethodnoj, ista je i djevojčica, samo što iza nje, sad rasterećene dječjih kerefeka iz prethodne fotografije, stoji njezina majka. Po majčinoj crnoj vesti, lijevom ramenu, puže jedna siva zmija kudravica, zavlači se u crnu nutrinu hodnika; jedan sivi otočić s mramornobijelim svjetionikom spušta se niz kosinu crnog, kovrčavog mora. Majka se smiješi; okruglo je to lice žene čije seljačko podrijetlo izbija u svakoj crti lica koje godine još nisu nagrizle; u istaknutim jagodicama, jakoj crnoj kosi, širokim prednjim zubima. Ona spušta ruke i hvata svoju kćer za podlaktice. Istodobno, djevojčica hvata majčine prste i miluje ih. Gore, desno od vrata, vidi se i kućni broj: 4. Ne vidi se kojoj ulici, i kojoj kući taj broj pripada, ne vidi se ni komu to dvoje pripada. Sav je njihov svijet u fragmentima, nikad u komadu.

Mogao sam vam opisati još koju fotografiju, ali one bi veoma nalikovale ostalima. Uostalom, što bih i mogao napisati o nekoliko fotografija pejzaža Banije? Eto, napisao bih: sve je pusto. Nema ljudi na cestama, poljima. Tko se nije uspio spasiti, prekriven je tankim slojem zemlje. Gdje su bile kuće, niče šiblje. Gdje očekujem svog prijatelja, ukazuje se netko nepoznati. Ne mora ni

progovoriti. Znam: on je nepoznati. Htio sam, uostalom, pisati o fotografijama na kojima ste vi i vaša obitelj. Ne o praznini, tišini koju sadržavaju sve te mrtve stvari i ljudi. No nigdje na tim fotografijama nema vašeg muža. On je, vjerojatno, snimio sve to. A možda i nije želio da ga se vidi na fotografiji. Znaite, katkad pomišljam da su ove fotografije nekakav dokazni materijal. Ali onda si kažem: da, a što ti to dokazuju, da je jedna očajna obitelj morala biti u tvojoj kući, pretvarati se da dobro živi, da se gdjekad i veseli? Ne mogu vas ni za što kriviti, ali vas ne mogu ni sažalijevati. Ostat ćete u nekom izmještenom mjestu, ne u sjećanju, nikako u sjećanju, i kada bih vas želio pronaći, u što sumnjam, uzalud bih tražio: ta je potraga okončana već u samom početku.

iz *Albuma*, Vuković & Runjić, 2001.